

РОЗДІЛ 4

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 347.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/32>

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ПРИМУСОВОГО ВИХОДУ СТРАХОВИКА З РИНКУ

SOME PROBLEMS WITH THE FORCED WITHDRAWAL OF AN INSURER FROM THE MARKET

Більчук О.О., асистент кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»

З початку 2024 року в Україні діє нове страхове законодавство. Змінилося та оновилося багато системних і локальних процедур, які проходять випробування в режимі реального часу. Дана стаття присвячена такому питанню, як примусовий вихід страховика з ринку та призначення тимчасової адміністрації страховика.¹ Актуальність тематики статті полягає в тому, що виведення страховика з ринку – це інституційна складова системи страхування держави без якої неможливе її функціонування. Критично важливо щоб процедури виведення страховика з ринку були ефективними, дієвими та доцільними з точки зору витрачання ресурсів держави та інших учасників таких процедур. Також нові процедури виведення страховика з ринку мали б гармонійно поєднуватися з:

- поточною діяльністю страховика, який виводиться з ринку, тобто без шкоди для бенефіціарів страхових полісів;
- дотичними судовими процедурами та загальними процедурами припинення компаній в Україні.

В контексті ефективності та гармонізації процедур, також варто зазначити, що Україна взяла на себе зобов'язання докласти всіх необхідних зусиль для забезпечення впровадження міжнародних стандартів регулювання та нагляду у сфері фінансових послуг. У сфері страхування, одним із таких стандартів є «Основні принципи страхування» Міжнародної асоціації органів нагляду за страховою діяльністю. Розділ 12 вказаних принципів безальтернативно ілюструє направленість і мету законодавства про виведення страховика з ринку. Основне завдання такого законодавства спрямоване на захист прав і привілеїв держателів полісів (страхувальників та отримувачів страхових виплат), та мінімізації перебоїв у своєчасному здійсненні страхових виплат.

Предметом дослідження даної статті є частина процедури виведення страховика з ринку з призначенням тимчасової адміністрації. Зокрема, буферний етап на якому завершуються інспекційні повноваження регулятора² ринку та починаються судові процедури виведення страховика з ринку. У статті схематично наведено, процедурні етапи нової процедури виведення страховика з ринку та призначення тимчасової адміністрації. Здійснено аналіз процедури звернення регулятора з позовом про ліквідацію страховика, з точки зору: 1) ефективності; 2) гармонійного поєднання з існуючими процедурами; 3) відповідності Закону України «Про адміністративну процедуру». На основі наявних прикладів практичного застосування норм, проаналізовано проблемні моменти нової процедури примусового виведення страховика з ринку. Показано перші точки зору суддів, які були залучені до процедури примусового виведення страховика з ринку.

Ключові слова: примусовий вихід страховика з ринку, регулятор ринку небанківських фінансових послуг, ефективність процедур виведення страховика, захист прав держателів страхових полісів, ліквідація страхових компаній.

Since the beginning of 2024, new insurance legislation has been in effect in Ukraine. Many systemic and local procedures have been changed and updated, undergoing real-time testing. This article is dedicated to the issue of compulsory withdrawal of an insurer from the market and the appointment of a temporary administration for the insurer. The relevance of the topic lies in the fact that the removal of an insurer from the market is an institutional component of the state's insurance system, without which its functioning is impossible. It is critically important that the procedures for removing an insurer from the market are effective, efficient, and appropriate in terms of the expenditure of state resources and other participants in such procedures. The new procedures for removing an insurer from the market should also harmoniously combine with:

- The ongoing activity of the insurer being removed from the market, i.e., without harming the beneficiaries of insurance policies;
- Related court procedures and general procedures for terminating companies in Ukraine.

In the context of efficiency and harmonization of procedures, it is also worth noting that Ukraine has undertaken to make all necessary efforts to ensure the implementation of international standards for regulation and supervision in the field of financial services. In the insurance sector, one such standard is the «Insurance Core Principles» of the International Association of Insurance Supervisors. Section 12 of these principles unequivocally illustrates the direction and purpose of legislation on removing an insurer from the market. The main objective of such legislation is to protect the rights and privileges of policyholders (insureds and beneficiaries), and to minimize disruptions in the timely payment of insurance claims.

The subject of this article's research is the part of the procedure for removing an insurer from the market with the appointment of a temporary administration. In particular, the buffer stage at which the supervisory powers of the market regulator are completed, and the court procedures for removing the insurer from the market begin. The article schematically presents the procedural stages of the new procedure for removing an insurer from the market and appointing a temporary administration. An analysis of the procedure for the regulator to file a claim for the liquidation of the insurer is carried out, from the points of view of: 1) efficiency; 2) harmonious combination with existing procedures; 3) compliance with the Law of Ukraine «On Administrative Procedure». Based on available examples of practical application of the norms, problematic aspects of the new procedure for compulsory removal of an insurer from the market are analyzed. The first points of view of judges involved in the procedure of compulsory removal of an insurer from the market are shown.

Key words: compulsory withdrawal of insurer from market, non-banking financial services market regulator, efficiency of insurer removal procedures, protection of policyholder rights, liquidation of insurance companies.

¹ У статті, поряд терміном «примусовий вихід страховика з ринку» також вживається «виведення страховика з ринку» оскільки такий вихід здійснюється за ініціативою регулятора ринку, під його контролем та з призначенням тимчасової адміністрації.

² Під терміном «регулятор» мається на увазі контролюючий орган ринку небанківських фінансових послуг Національний банк України.

Отже, аналізована частина процедури примусового виведення страховика з ринку, схематично, має наступні етапи. **Перший етап:** відправною точкою примусового виведення страховика з ринку є рішення регулятора про застосування до страховика заходу впливу у вигляді анулювання ліцензії страховика з підстав, не пов'язаних з віднесенням страховика до категорії неплатоспроможних та призначення тимчасової адміністрації. **Другий етап:** здійснення тимчасовим адміністратором управління страховиком до моменту призначення судом ліквідатора страховика. **Третій етап, який і є предметом дослідження даної статті:** звернення регулятора до господарського суду з позовом про ліквідацію страховика та з клопотанням про призначення ліквідатора страховика з числа арбітражних керуючих у справах про банкрутство фінансових установ.

В тексті закону, зазначені етапи мають наступний вигляд. Відповідно до абзацу другого ч. 1 ст. 66 Закону України «Про страхування», прийняття регулятором рішення про застосування до страховика заходу впливу у вигляді анулювання ліцензії страховика з підстав, визначених пунктами 2–13, 15 частини другої статті 123 цього Закону³, є підставою для звернення регулятора до господарського суду з позовом про ліквідацію страховика [1, абз. 2 ч. 1 ст. 66]. За умови наявності у страховика зобов'язань за договорами страхування, регулятор:

- 1) одночасно з прийняттям рішення про анулювання ліцензії страховика призначає тимчасову адміністрацію;
- 2) протягом одного місяця з дати прийняття рішення про анулювання ліцензії страховика звертається до господарського суду з позовом про ліквідацію страховика відповідно до пункту 3 частини першої статті 110 Цивільного кодексу України та з клопотанням про призначення ліквідатора страховика з числа арбітражних керуючих у справах про банкрутство фінансових установ [1, ч. 4 ст. 66].

Порядок встановлення факту відсутності або наявності у страховика зобов'язань за договорами страхування (перестрахування, співстрахування) визначається нормативно-правовими актами Регулятора [1, ч. 6 ст. 66]. Розпочата процедура ліквідації страховика не може бути зупинена/припинена, у тому числі в разі визнання протиправними (незаконними) та скасування індивідуальних актів регулятора, що були підставою для її початку [1, ч. 8 ст. 66].

Як вбачається, регулятор приймає рішення та ініціює процедуру примусового виведення страховика з ринку, а рішення про ліквідацію страховика приймає суд з подачі регулятора.

Концепція, яка закладена у статтю 66 Закону № 1909-ІХ полягає в тому, що саме регулятор вирішує чи бути страховику на ринку, а суд має перевірити наявність лише двох обставин:

- 1) наявності рішення про анулювання регулятором ліцензій для страховика з підстав, визначених пунктами 2-13, 15 частини другої статті 123 цього Закону;
- 2) наявності у страховика зобов'язань за договорами страхування, та додати легітимності рішенню регулятора (на професійному сленгу «засилити рішення»).

Сукупність наведених двох обставин, з точки зору Закону № 1909-ІХ та його авторів, дає суду всі підстави прийняти рішення про ліквідацію страховика. Також з норм Закону № 1909-ІХ вбачається, що в рамках позову про ліквідацію, у регулятора та будь-кого іншого, відсутня дискреція порушувати перед судом питання законності рішень регулятора про анулювання ліцензії та наявності у страховика зобов'язань за договорами страхування. Відповідь на питання чи наявна в суду дискреція перевіряти законність рішення регулятора про анулювання ліцензій, надіюся, судова система надасть самостійно. Підсумовуючи, очевидно, що ст. 66 Закону № 1909-ІХ формулюва-

лася таким чином щоб етап звернення регулятора до суду з позовом про ліквідацію страховика, процедурно, був максимально простий, а основні дієства розгорталися до цього етапу (під час інспекційної перевірки) та після, після ухвалення рішення про ліквідацію.

На думку автора, проблемою оперативного рівня, в зазначеній концепції, є використання інструментарію позовного провадження при зверненні до суду з вимогою прийняти рішення про ліквідацію страховика. І саме це призведе до того, що етап звернення до суду з позовом про ліквідацію страховика буде необґрунтовано вичерпувати часові ресурси регулятора, судової системи, страховика та бенефіціарів страхових полісів страховика. Тому, що позовне провадження і позовна заява, як його основний документ, побудовані на принципах змагальності, диспозитивності та права звернення до суду. Вказані принципи проявляються в реальному судово-процесуальному житті в тому, що:

- звернення до суду можливе шляхом реалізації, виключно, права, а не обов'язку;
- учасниками позовного провадження є сторони, які рівні в своїх правах при доведенні обставин;
- позовне провадження за своїм характером є змагальним процесом двох та більше сторін, права та інтереси яких воно зачіпає;
- процесуальні рішення судом приймаються з ініціативи однієї сторони при врахуванні думки, позиції інших сторін;
- етапність та динаміка позовного провадження у вигляді заяв по суті вимагає активної участі всіх учасників.

На практиці це призведе до того, що судді господарських судів, які без сумніву сповідують зазначені вище принципи, які щодня працюють з рішеннями Європейського суду з прав людини, які роками працюють в рамках процесуальної процедури, будуть досліджувати обставини передбачені ст. 66 Закону № 1909-ІХ саме за правилами процесуального законодавства.

Судді будуть бажати почути позицію страховика, яких може бути дві: 1) позиція страховика в особі тимчасового адміністратора; 2) позиція страховика в особі керівника повноваження якого передані тимчасовому адміністратору. Також, всі особи, які будуть вважати себе зацікавленими у розгляді позовної заяви регулятора можуть намагатися долучитися до участі в розгляді такого позову. Вірогідний спектр таких осіб занадто великий, від акціонерів страховика до особи, яка претендує на виплату страхового відшкодування від страховика. І судді будуть зобов'язані оцінювати кожну ініціативу, долучитися до справи, на предмет обґрунтованості.

На момент підготовки статті уже можна оцінити першу реакцію судової системи на позови регулятора про ліквідацію страховиків. Автору вдалося знайти у Єдиному державному реєстрі судових рішень дві судові справи ініційовані регулятором, шляхом подання позову про ліквідацію страховика. Так, у справі № 922/412/24 при здійсненні автоматизованого розподілу, в графі спеціалізація зазначено: «Справи позовного провадження\Інші справи позовного провадження» [2]. У справі № 917/943/24 при здійсненні автоматизованого розподілу, в графі спеціалізація зазначено: «Справи позовного провадження\Справи про банкрутство», однак на наступний день було проведено повторний авторозподіл та змінено спеціалізацію справи на: «Справи позовного провадження\Справи у спорах, щодо недоговірних зобов'язань» [3]. Наведені авторозподіли справ нашоухують на логічне запитання про те, чи є справи ініційовані регулятором в порядку ст. 66 Закону № 1909-ІХ, справами про банкрутство з урахуванням того, що регулятор зобов'язаний додати до позову клопотання про призначення ліквідатора страховика з числа арбітражних керуючих у справах про банкрутство фінансових установ. Оскільки, вся нормативна база, яка врегульовує

³ Тобто без віднесення до категорії неплатоспроможних.

діяльність арбітражних керуючих обмежена конкурсним правом (банкрутним правом) та судовими процедурами з банкрутства. Також, у позові регулятора відсутній елемент позову.

У справі № 922/412/24 було ухвалено рішення судом першої інстанції з якого можна побачити наступні особливості розгляду справи [4]:

1) суддя призначив справу до розгляду в порядку загального позовного провадження, врахував відзив страховика та навіть зайняв його позицію;

2) регулятор вважає, що ст.66 Закону № 1909-IX зобов'язує його звернутися з позовом до суду, а не наділяє таким правом;

3) регулятор в позові формулює дві вимоги: 1) прийняти рішення про ліквідацію страховика та 2) призначити ліквідатора без зазначення кандидатури такого ліквідатора або критеріїв відбору судом такого ліквідатора;

4) суд першої інстанції розцінив подання регулятором позову про ліквідацію страховика, як окремих, самостійних заходів впливу;

5) суд першої інстанції має дискрецію відмовив в задоволенні такого позову.

У справі № 917/943/24 суд залишив без руху позовну заяву регулятора з якої також можна побачити наступні погляди суду на особливості розгляду позову про ліквідацію страховика [5]:

1) у разі посилання регулятора на матеріали інспекційної перевірки, як на обставини справи, суд бажає бачити, як докази такі матеріали у справі чого не було зроблено регулятором;

2) при формулюванні позовної вимоги про призначення ліквідатора, суд зазначив про необхідність конкретизації даної позовної вимоги, зокрема щодо кандидатури ліквідатора або способу визначення такої кандидатури.

Будь-які інші приклади розгляду позовів регулятора поданих в порядку ст. 66 Закону № 1909-IX, на час підготовки статті, автору не вдалося знайти.

Оскільки процедурні питання, які є предметом дослідження даної статті, пов'язані з функціями публічної адміністрації, вони також підпадають під дію Закону України «Про адміністративну процедуру» (далі за текстом Закон № 2073-IX). Для переконливості зазначеної гіпотези, наводиться цитата з Закону № 2073-IX: «*функції публічної адміністрації – надання адміністративних послуг, здійснення інспекційної (контрольної, наглядової) діяльності, вирішення інших справ за заявою особи або за власною ініціативою адміністративного органу*» [6, абз. 11 п. 1 ч. 2].

З точки зору Закону № 2073-IX та єдиного рішення регулятора, яке є у відкритому доступі, вбачається, що подання регулятором позову до суду є виконанням адміністративного рішення (рішення регулятора про анулювання ліцензій). Тобто, подання позову про ліквідацію страховика та виконання рішення про анулювання ліцензій – є завершальним етапом адміністративного провадження. Це підтверджує гіпотезу про те, що ст. 66 Закону № 1909-IX не передбачає будь-якої дискреції регулятора при вчиненні процедурної дії у вигляді подання позову про ліквідацію страховика.

Висновок. Нова процедура виведення страховика з ринку, яка передбачена п. 2 ч. 2 ст. 61, ч. 4 ст. 66 Закону № 1909-IX, на етапі завершення адміністративного провадження, а саме виконання рішення регулятора про анулювання ліцензій страховика має суттєвий недолік у вигляді використання змагального господарського процесу, який призначений для вирішення приватно-правових спорів. На думку автора, для регулятора доцільніше та логічніше було б завершувати адміністративне провадження іншою адміністративною процедурою, яка б працювала в рамках Закону України «Про адміністративну процедуру».

ЛІТЕРАТУРА

1. Про страхування: Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX : станом на 19 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text> (дата звернення: 20.06.2024).
2. Судова влада України. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/log_documents/354519/5023/ (дата звернення: 20.06.2024).
3. Судова влада України. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/log_documents/147895/5018/ (дата звернення: 20.06.2024).
4. Єдиний державний реєстр судових рішень. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118392982> (дата звернення: 20.06.2024).
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119616864> (дата звернення: 20.06.2024).
6. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17.02.2022 р. № 2073-IX : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 20.06.2024).